

tanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndedir (FY, nr. 71). 7. *Şerhu't-Tezkireti'n-Nasîriyye*. Nasîrüddîn-i Tûsî'nin astronomiye dair kitabının geniş bir şerhidir. Bazı nüshaları Râgıb Paşa (nr. 922) ve Kayseri Râşid Efendi (nr. 11300/2) kütüphaneleriyle yurt dışında çeşitli kütüphanelerde bulunmaktadır. Eser 1729'da Sanskritçe'ye tercüme edilmiş, ayrıca 1885'te Hindistan'da Leknev'de basılmıştır. 8. *Şerhu'l-Menâr*. Bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Yusuf Ağa, nr. 186) kayıtlı bulunan eser *Zübdetü'l-Uşûl* adını taşımaktadır. Ebû'l-Berekât en-Nesefî'nin fıkıh usulüne dair *Menârü'l-envâr*'ına yapılmış bir şerhtir. Kimliği tam olarak bilinmeyen Gazi Ubeydullah Han'a dua ile başlayan kitabın başında "amel-i Hârizm" kaydı yer almaktadır; bazı kaynaklara göre Bircendî bu eseri İstanbul'da tamamlamıştır. 9. *Hâşiye 'ale'r-Risâle-tü'l-'Adudiyye*. Adudüddin el-İcî'nin eserinin şerhi olup münazara ve bahis* âdâbı hakkındadır (Süleymaniye Ktp., Şehid Ali Paşa, nr. 2314/4; Harput, nr. 215/2; Esad Efendi, nr. 3038/3; Yusuf Ağa, nr. 372/5). 10. *Şerhu'n-Nukâye muhtaşarü'l-Vikâye*. Sadrüşşerîa Ubeydullah b. Mes'ûd'un eserinin şerhi olup Hanefî fıkına dairdir. Birçok yazma nüshası bulunan eser (Râgıb Paşa Ktp., nr. 575; Murad Molla Ktp., nr. 930; Nuruosmaniye Ktp., nr. 1659; Süleymaniye Ktp., Cârullah, nr. 758; Bağdatlı Vehbi, nr. 446; Yenicami, nr. 482; Yusuf Ağa, nr. 229) 1884'te Leknev'de dört cilt halinde basılmıştır. 11. *Şerhu Tahrirü'l-Mecisî*. Nasîrüddîn-i Tûsî'nin, Batlamyus'un *el-Mecisî* adlı eseri üzerine yazdığı *Tahrirü'l-Mecisî* adlı kitabının en iyi şerhi olarak kabul edilmektedir. 12. *Risâle fî âlâtü'r-raşad*. Gözlem aletleri üzerine yazılmış olup bilim tarihçileri bu kitabın çok önemli olduğunu söylemektedirler. 13. *Meşâriku'l-aqva' fî ma'rifeti kemmiyyeti mâ beyne tülû'î'l-fecr ve tülû'î's-şems*. Fecir vaktiyle güneşin doğuşu arasındaki süreden bahseder. 14. *Risâle der Eb'âd-i Ecrâm*.

Gök cisimlerinin uzaklıkları ve büyüklüklerine dairdir. 15. *Kitâbü'l-Memâlik ve'l-mesâlik* (*Acâ'ib-i Bilâd*). Bir coğrafya kitabı olup *Acâ'ibü'l-büldân* veya *Bedâ-yi'-i Âşâr-ı Heft İklîm* adlarıyla da bilinmektedir. 16. *Risâle-i Hey'et*. Farsça olan bu eser astronomi ve coğrafya hakkında kısa bir mukaddime ile dört küçük makaleden oluşmaktadır; Bircendî'ye ait olup olmadığı tartışmalıdır (son altı kitabın Türkiye dışındaki kütüphanelerde bulunan yazma nüshaları için bk. *GAL Suppl.*, II, 591; Storey, II, 81-82).

BİBLİYOGRAFYA:

Leknevî, *el-Fevâ'idü'l-behiyye*, s. 15; Ebû'l-Kâsım Kurbânî, *Zindeğînâme-i Riyâzidânân-ı Devre-i İslâmî*, Tahran 1986, s. 173-175; Hândmîr, *Ḥabibü's-siyer*, III, 15, 158, 349; Suter, *Die Mathematiker*, I, 187-188; Storey, *Persian Literature*, II, 54, 70-71, 80-82; Serkis, *Mu'cem*, I, 547; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 865, 930-931; II, 273, 591; Osman Turan, *Oniki Hayvanlı Türk Takvimi*, İstanbul 1941; *Hediyye-tü'l-'arifin*, I, 586; Safâ, *Edebiyyât*, V, 344-347; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifin*, XIII, 398; a.mlf., *el-Müstedrek*, Beyrut 1406/1985, s. 390; Aydın Sayılı, *Observatory in Islam*, Ankara 1960, s. 26; Ziriklî, *el-A'lam* (Fethullah), IV, 30; D. Pingree, "Abd-al 'Alî Bîrjandî", *EI*, I, 96.

CENGİZ AYDIN — GÜLSEREN AYDIN

BİRECİK

Güneydoğu Anadolu bölgesinde
Şanlıurfa iline bağlı
kaza merkezi şehir.

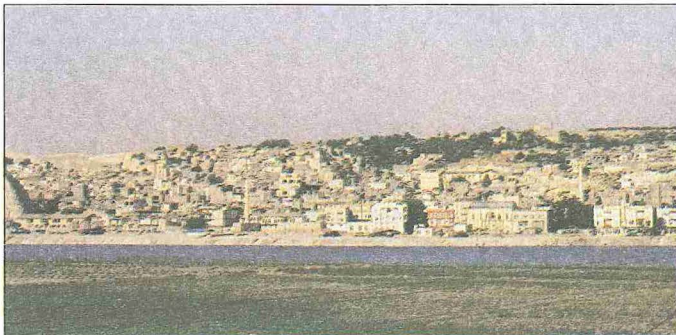
Denizden 450 m. yükseklikte, Fırat nehrinin sol kıyısında kurulmuş olup etrafı yarım daire şeklinde dağlarla çevrilmiş bir ovanın merkezini teşkil etmektedir. Fırat nehri Birecik'ten itibaren dağlık bölgeyi terkedererek Suriye - Mezopotamya ovasında geniş bir mecra ile yoluna devam eder ve ulaşım elverişli bir durum alır. Aynı zamanda Kuzey Suriye'den Mezopotamya'ya giden ana yollardan biri de Birecik'ten geçmektedir. Bu sebeple şehir tarihte Yakındoğu'nun önemli merkezlerinden biri olmuştur. Fi-

rat'ın sol kıyısında yükselen yalçın bir kaya üzerindeki kalesi, yüzyıllarca şehrin savunmasında önemli rol oynamış ve devamlı olarak tahkim edilmiştir.

Ârâmice Bîrsâ kelimesinden türeyen ve Arapça el-bîre (kale, hisar), mahallî Halep dilinde Bârâcık, halk dilinde Belecik şeklinde kullanılan ve XVI. yüzyılda Birecük imlâsıyla yazılan Birecik "küçük kale" demektir. XIX. yüzyılda ismi Biretül-Fırat olarak da geçer. İbnü'l-Kalânîsî, İbnü'l-Esîr, Dîmaşkî ve Ebû'l-Fidâ gibi İslâm tarih ve coğrafyacılarının eserlerinde adına el-Bîre şeklinde de rastlanır.

Milâttan önce 2000 yıllarında Hittitler'in elinde bulunan şehir milâttan önce 840'larda Asur hâkimiyetine girmiş, daha sonra sırasıyla Pers, Makedonya, Roma ve Bizans imparatorluklarının idaresinde kalmıştır. Birecik Hz. Ömer'in hilâfeti zamanında kumandan İyâz b. Ganm'ın Urfa ve Fırat bölgesini fethi sırasında İslâm topraklarına katıldı (16/637). Abbâsî Halifesi Hârûnürreşid zamanında (786-809) Bağdat'ın Fırat nehri üzerindeki bir iskelesi olduğu için imar edildi.

Muhtemelen XI. yüzyılın ikinci yarısında Büyük Selçuklu Devleti'nin sınırları içine giren bölge 1096'da Bizanslılar tarafından alındıysa da sonraları sırasıyla Artuklu, Eyyûbî, Memlûk, Akkoyunlu ve Karakoyunlu devletlerinin eline geçti. 1098-1150 yılları arasında şehir Urfa Haçlı Kontluğu'nun hâkimiyetindeydi. Selçuklular'ın Musul atabegi İmâdüddin Zengî 1144'te Urfa'yı fethettiğinde Birecik'i de kuşattı, ancak alamadı. Haçlılar Urfa'nın müslümanlar tarafından fethinden sonra Birecik'i Bizans'a bırakmak zorunda kaldılar. Bundan hemen sonra şehir Mardin'deki Artukoğulları'ndan Şehâbeddin İlyâs b. İlgâzî'nin eline geçti. 1234'te Anadolu seferine çıkan Eyyûbî orduları Birecik'te toplanmıştı. 1259'da Hülâgû kumandasındaki Moğol ordusu Kuzeybatı Suriye'yi zaptetmek için ilerlerken Birecik'ten geçmişti. XIII. yüzyılda bu Moğol istilâsı sırasında zaptedilmez kalesiyle Birecik müslüman toprakların savunmasında önemli bir müstahkem mevki teşkil ediyordu. Daha sonra Suriye Memlûkleri'nin idaresine girdi. Karakoyunlu Hükümdarı Kara Yûsuf tarafından 1418'de kuşatıldı ve yağma edildiyse de uzun süre Memlûk yönetiminde kaldı. Memlûk Sultanı Kayıtbay tarafından Akkoyunlu Hükümdarı Uzun

Birecik'ten
bir görünüş

Hasan'a karşı savunuldu. Ayrıca Sultan Kayıtbay Fırat boyundaki kaleleri teftişe çıktığında Birecik'teki kaleyi tamir ettirdi (1482). Memlûk dönemine ait olmak üzere kalede altı Arapça kitâbe bulunmaktadır. Bunlardan 1277-1279 tarihli olanlar Memlûk Sultanı Berke Han, 1482-1483 tarihli ise Sultan Kayıtbay zamanına aittir.

Birecik Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi sırasında Mercidâbık Savaşı'ndan sonra Osmanlı idaresine girdi (1516) ve Halep eyaletine bağlı Urfa sancağının merkezi olarak teşkilâtlandırıldı. Kanûnî Sultan Süleyman İrakeyn Seferi'nden (1533-1536) dönerken ordunun Birecik'in de arasında bulunduğu bölgede kışlamasını emretmiş ve Halep'e giderken Birecik'ten geçmiştir.

XVI. yüzyıl başlarında Birecik'te Meydan, Vâdi Cenk, Merkez ve Bâb-ı Ruha adlarını taşıyan dört mahalle bulunuyordu ve 1536'da 2800 olan nüfusu 1570'te 3850'ye ulaşmıştı. Bu dönemde Birecik'in ekonomik yönden de geliştiği anlaşılmaktadır.

Fırat nehri boyunca Birecik'ten Bağdat'a kadar nehir yoluyla askerî nakliyat yanında sivil ulaşım da yapılmaktaydı. Fırat nehrinde kuzeye doğru ulaşımın son durağı olması sebebiyle ticarî bir iskeleyle sahipti. İskele gelirleri XVI. yüzyılın ortalarında 180.000-200.000 akçe arasında değişen Birecik'te iskele hizmetinde bulunanların sayısı, 1552'de beşi reis, ikisi neccâr ve otuz sekizi kürekçi olmak üzere kırk beş; 1570'te ise altısı reis, üçü neccâr ve elli dördü kürekçi olmak üzere altmış üç kişi idi. Bunlar hizmetleri karşılığında *avârız** dan muaf tutulmuşlardı. XVI. yüzyılda şehre gelen bazı Batılı tüccar ve seyyahlar Birecik'in bir ticaret şehri olduğunu, buraya gelen ticarî malların türlerine göre grup-

landığını, şehirde keten kumaş, bal muşu, mısır ve ince darı ambarları bulunduğunu anlatmaktadırlar. Yine bu devirde Halep'ten Bağdat'a gitmek isteyenler ya çöl yolunu tercih ediyorlar veya kara yoluyla Birecik'e gelip oradan nehir yoluyla Bağdat'a gidiyorlardı. Fırat üzerindeki bu yolculuk 15-55 gün arasında değişmekteydi. Şehirde boyahane ve debbağhânelerin bulunmasından dokumacılık yapıldığı da anlaşılmaktadır.

Birecik'in fethinden sonra Osmanlılar'ın burada bir tersane kurdukları bilinmektedir. 1571'de Birecik tersanesinde 250'si asker için, 150'si zahire nakli için olmak üzere 400 gemi inşa edilmişti. Birecik tersanesinde daha sonraki yüzyıllarda da ihtiyaç halinde nehir gemisi yapıldığı tesbit edilmektedir. Tersanede gemi inşası için gerekli olan malzemeler ise civar bölgelerden temin ediliyordu.

Evliya Çelebi'ye göre 150 akçelik bir kaza merkezi olan Birecik'te ayrıca müftü, nakîbüleşraf, şehremini, gümrük emini ve iskele emini bulunuyordu. İskele emini nehir ulaşımının sağlandığı kelek ve mauna gemilerinin idaresine bakıyordu. Birecik Kalesi Fırat'ın kuzeydoğusunda taştan yapılmış, kuleleri birbirine bakan altıgen bir bina idi ve savunması için büyük küçük yetmiş top bulunuyordu. Buradaki evler kayalar üzerinde kurulmuş ve Fırat'a bakan iki katlı binalardı. İç hisarda Selim Han Camii başta olmak üzere on bir cami-mescid, tekke, sıbyan mektebi, çarşı-pazar, iskele yanında han ve hamam yer almaktaydı. Birecik Halep ve Bağdat gibi iki büyük ticaret merkezinin iskelesi durumunda olduğundan dükkânlarında değerli eşyalar satılmaktaydı. Çok verimli olan ovasına "Vâdizzeytûn" deniliyordu.

XVII ve XVIII. yüzyıllarda tersanedeki gemi inşa faaliyetlerinin devam etmesinden Birecik'in siyasî ve ticarî önemini koruduğu anlaşılmaktadır. 1839'da Osmanlı ordusu ile İbrâhim Paşa kumandasındaki Mısır ordusu arasında meydana gelen savaş Birecik yakınlarındaki Nizip'te cereyan etmişti. XIX. yüzyılın ilk yarısında şehir hakkında bilgi veren Niebuhr, Buckingham, Petermann ve Czernik gibi seyyahlar nüfusunu 3000-4000 olarak vermektedirler. 1836-1837'de İngiliz mühendisi Chesney başkanlığında bir heyet tarafından Fırat'ta vapur işletmeciliği için yapılan incelemelerde Birecik'ten itibaren nehrin ulaşımına elverişli olduğu tesbit edilmişse de proje gerçekleştirilmemiştir. Birecik'in nüfusu 1890'lar-

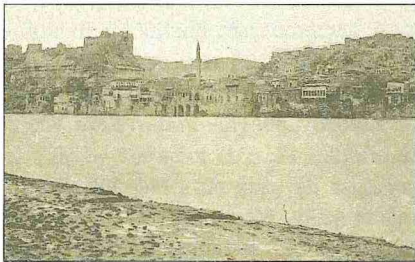
da 8600-10.000 kişi arasında değişiyordu ve şehirde 450-500 dükkân bulunuyordu.

Birecik Kuzey Suriye'den Mezopotamya'ya yapılan kervan ticaretinin geçit noktası üzerinde bulunduğundan XIX. yüzyılda da önemini korumuş, halk geçimini buradan yapılan transit nakliyatın sağlamıştır. Ancak Bağdat demiryolunun şehrin biraz güneyinden geçmesi ve I. Dünya Savaşı sırasında ve sonrasında meydana gelen olaylar sebebiyle eski önemini kaybetmiştir.

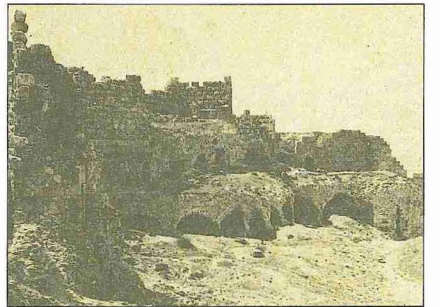
Osmanlılar tarafından ele geçirildikten sonra bir sancak statüsü kazanan Birecik 1526'da Arap eyaletine bağlıydı. Bu sıralarda sancağın beş kazası bulunuyordu ve toplam nüfusu 20.000 civarındaydı. Birecik'in merkez kazası ise 8000 civarında bir nüfusa sahipti (BA, TD, nr. 998, s. 299-300). Sancağın *timar** gelirlerinin büyük kısmı padişah ve sancak beyi *has**larına ayrılmıştı. Ayrıca Kanûnî'nin oğlu Şehzade Mustafa için de on köyün geliri has olarak tahsis edilmişti. Sancak 1568-1574'te Halep eyaletine, 1609'da Rakka beylerbeyliğine bağlı durumdaydı. 1610'da sancaktan Şark seferine katılan timarlı sipahi ve *zâim** sayısı elli dört kadardı (BA, TD, nr. 710, s. 20-21). *Cihannümâ*'daki bir kayda göre XVII. yüzyılda bir ara müstakil hale getirilen sancak 1653'te tekrar Rakka'ya bağlandı. Bu durumunu XVIII ve XIX. yüzyılın ilk yarısında da koruyan Birecik, 1273 tarihli (1856-57) devlet salnâmesine göre Halep eyaletinin Rakka sancağının bir kaymakamlığı olup daha sonra aynı vilâyetin Urfa sancağında bir kaza merkezi haline geldi.

Birecik 1919'da önce İngilizler, sonra Fransızlar tarafından işgal edildiyse de Urfa'da istiklâl mücadelesinin başlama-

XX. yüzyıl başında Birecik'in Fırat nehri tarafından görünüşü (İÜ Ktp., Albüm, nr. 90.567)

XX. yüzyıl başında Birecik Kalesi'nin kalıntılarını gösteren bir fotoğraf (İÜ Ktp., Albüm, nr. 90.434)

si üzerine 10 Temmuz 1920'de işgal kuvvetlerinin şehri terketmesiyle kurtuldu. 1923'te nahiye merkezi iken kaza merkezi statüsüne getirilen Birecik Cumhuriyet'in ilk yıllarında bir gelişme kaydetmediyse de 1956'da Fırat üzerinde Türkiye'nin en uzun köprülerinden birinin yapılmasıyla yeniden gelişmeye başladı. Böylece bölgede ticaret canlandığı gibi nüfus da arttı. 1927'de 9100 olan Birecik'in nüfusu 1945'te 10.790'a, 1965'te 15.317'ye, 1985'te 25.998'e, 1990'da da 28.440'a ulaştı. Şehir bugün Fırat boyunca doğuya doğru tarım alanları istikametinde gelişme göstermektedir. Dünyada soyu giderek tükenmekte olan ve Türkiye'de sadece Birecik'te yaşayan kelaynak kuşlarının burada koruma altına alınması da ayrıca önem taşımaktadır.

Birecik ilçesinin merkez bucağından başka Böğürtlen adlı bir bucağı ve otuz dokuz köyü vardır. Yüzölçümü 852 km² olan ilçenin 1990 sayımına göre nüfusu 58.907, nüfus yoğunluğu ise 69 idi.

BİBLİYOGRAFYA :

BA, TD, nr. 184, 276, 378, 496, 501, 710, 998; BA, MAD, nr. 5433; BA, D.BŞM, nr. 1585, 1868; BA, Cevdet-Bahriye, nr. 3978, 4305; BA, Cevdet-Nâfiâ, nr. 1852; Belâzûrî, *Fütûh* (Fayda), s. 247-251; İbnü'l-Kalânîsî, *Târîhu Dimaşk* (nşr. Süheyl Zekkâr), Dimaşk 1403/1983, s. 183, 437, 439; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, X, 647; XI, 98, 353, 475, 483; Matrakçı Nasuh, *Beyân-ı Menâzil-i Sefer-i İrâkeyn* (nşr. Hüseyin G. Yurdaydın), Ankara 1976, vr. 44^b, 75^b, 103^b; Kâtib Çelebi, *Cihannümâ*, s. 597-598; Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, III, 145-146; J. B. Tavernier, *Les Six Voyages de Turqui et de Perse* (nşr. Stéphane Yarasimos), Paris 1981, I, 241-243; *Géographie d'Aboulféda*, II/2, s. 46; *Kâmûsü'l-a'lâm*, II, 1436; Cuinet, II, 265-269; Faruk Sümer, *Karakoyunlular*, Ankara 1967, s. 100-101; Nejat Göyünç, XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı, İstanbul 1969, s. 42-43; a.mlf., "XVI. Yüzyılda Güneydoğu Anadolu'nun Ekonomik Durumu", *Türkiye İktisat Tarihi Semineri*, Ankara 1975, s. 87-89; Işın Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi: 1098'den 1118'e kadar*, İstanbul 1974, s. 148-152; a.mlf., *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi (1118-1146)*, Ankara 1987, s. 10-12, 29, 34, 151-152; Monik Kervran v.dğr., *Index Géographique du Répertoire Chronologique d'Epigraphie Arabe*, Caire 1975, s. 26; Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi*, İstanbul 1984, s. 380; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, I, 161; II, 195, 275; III, 260; Tuncer Baykara, *Anadolu'nun Tarihi Coğrafyasına Giriş I: Anadolu'nun İdarî Taksimatı*, Ankara 1988, s. 88, 106-107, 257; Halil Sahillioğlu, "Dördüncü Murad'ın Bağdat Seferi Menzîlnâmesi", *Belgeler*, II/3-4, Ankara 1967, s. 21; Cengiz Orhonlu — Turgut Işıksal, "Osmanlı Devrinde Nehir Nakliyatı Hakkında Araştırmalar: Dicle ve Fırat Nehirlerinde Nakliyat", TD, sy. 17-18 (1968), s. 77-102; M. Streck, "Birecik", İA, II, 629-632; a.mlf., — [V. J. Parry], "Biredjik", EI² (İng.), I, 1233-1234.

İDRİS BOSTAN

BİRGE, John Kingsley

(1888-1952)

Bektaşılık tarihiyle uğraşan
Amerikalı Türkolog.

Amerika Birleşik Devletleri'nde Connecticut'ın Bristol şehrinde dünyaya geldi. Yüksek öğrenimini gördüğü Yale Üniversitesi'nden 1909'da mezun olduktan sonra Connecticut'ta Hartford Teoloji Semineri'ne devam ederek buradan da 1913'te diploma aldı. 1914'te İzmir'deki Amerikan misyoner teşkilâtında göreve girdi. 1923'te yurduna döndü, fakat 1927'de yeniden Türkiye'ye gelerek kısa süreler için Amerika Birleşik Devletleri'ne gidip gelmeleri hariç ölümüne kadar burada kaldı. Birge Türkiye'deki Amerikan misyoner kuruluşu olan Kitâb-ı Mukaddes Şirketi'nde (Bible House) ve bazı kültür kurumlarında öğretim görevlisi, öğretmen ve danışman olarak çalıştı; on yıl kadar da Yakındoğu Amerikan misyoner kuruluşlarının idare heyeti sekreterliğini yürüttü. Bir taraftan da Washington'daki Library of Congress ile diğer bazı büyük Amerikan kütüphanelerine Türkçe yazma ve basma kitaplar alımında danışmanlık yaptı. II. Dünya Savaşı sırasında 1943-1944 yıllarında ve savaştan sonra 1947-1948'de Princeton Üniversitesi'nde ders verdi. Milletlerarası Doğu Araştırmaları Cemiyeti'nin (International Society for Oriental Researchs) kurucularından oldu ve cemiyetin Leiden'de yayımladığı *Oriens* adlı derginin idare heyetinde görev aldı. 14 Ağustos 1952'de Rumelihisarı'ndaki evinde öldü.

Birge'nin en önemli eseri, Londra'da Luzac Kitabevi'nin Doğu dinleri dizisinin (Luzac's Oriental Religions Series) VII. cildi olarak çıkardığı *The Bektashi Order of Dervishes* adlı kitaptır (Londra-Hartford 1937). Bu 291 sayfalık eserin içinde metin dışı otuz üç resim bulunmaktadır. Türk tasavvuf hayatında Bektaşiliğin yeri, bu tarikatın tarihçesi, pîrleri ile başlıca velîleri, örf ve âdetleri, diğer mezhep, tarikat ve hatta dinlerle olan münasebetleri açık ve düzgün bir plana göre araştırılarak ortaya konulmuş, ayrıca eserin sonuna tarikatla kullanılan terimlerin açıklamaları (s. 251-271) ile çok zengin bir bibliyografya (s. 272-284) eklenmiştir. Bu kitap Bektaşılık hakkında şimdiye kadar yayımlanmış eserlerin en derli toplu ve konunun takdimi bakımından en düzenli olanıdır. Eser çok etraflı bir şekilde vaktiyle O. Şaik Gökyay tara-

findan tanıtılmış, bu arada tam bir özetinde verilmiştir. Birge'nin bu eserinin dışında *Turkey Between the Two World Wars* (Newyork 1944) ve *A Guide to Turkish Area Studies* (1949) adlı iki kitabı daha bulunmaktadır. American Council of the Learned Societies tarafından yayımlanan ikinci eser, o tarihe kadar Türkiye ve Türkler hakkında yayımlanmış kitap ve yazıların bibliyografyasıdır. Birge ünlü İngilizce-Türkçe ve Türkçe-İngilizce Redhouse lugatlarının yeni yayımına girişmiş ve yardımcıları ile birlikte yenileştirilmiş olarak bu lugatın İngilizce-Türkçe cildini bastırmış ise de (İstanbul 1952) Türkçe'den İngilizce'ye olanını görememiştir. Hayatının son iki yılında ise Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihî temelleri üzerine yaptığı bir araştırma ile uğraşmış, ancak bu eserini tamamlayamamıştır.

Ölümünden sonra günlük bir gazetedeki kendisiyle ilgili bir makalede kaydedildiği gibi J. K. Birge, Amerikan misyoner teşkilâtının temsilcisi olarak Türkiye'ye gönderildiği ve kuruluş gayesi temsil ettiği hristiyan mezhebine adam kazanmak olan Bible House'da görev aldığı halde, av arayan bir avcı gibi misyonerlik etmeyi doğru bulmamış, kurumunun faaliyetlerini yalnız irfan hareketlerine göre ayarlamıştır. Böylece Türkiye ile Amerika arasında misyonerlik yüzünden ayırıcı bir hava meydana getirecek yerde birleştirici bir köprü oluşturarak Türk ruhanı ve Türk edebiyatını Amerika'ya tanıtmakta faal bir rol oynamıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Orhan Şaik Gökyay, "The Bektashi Order of Dervishes'in Tahlil ve Tanıtılması", *Ülkü*, XI/65, Ankara 1938, s. 477-480; "Aramızdan Ayıranlar: Dr. Birge'nin vefatı", *Vatan*, 17 Ağustos 1952; "International Society for Oriental Research-Obituary Notice: Dr. John Kingsley Birge", *Oriens*, VI/1, Leiden 1953 (başta ek sayfada bir fotoğraf ile).

SEMAVİ EYİCE

BİRGİ

Aydınoğulları Beyliği'nin ilk merkezi,
bugün İzmir ilinin
Ödemiş ilçesine bağlı bucak.

Bozdağ'ın (2159 m.) güney eteklerinde tepeler arasında, dağdan inen Sarıyar deresinin iki yamacında kurulmuş olup denizden yüksekliği 390 metredir. Yörede bazı antik şehirler olmakla birlikte Birgi bir Ortaçağ şehri olarak gelişme göstermiştir. Hypaiapa antik şeh-